

internal contradictions among the Ukrainian political elite, open armed aggression against Ukraine.

The repressions of the Russian authorities led to the destruction of the nationally-oriented Ukrainian political elite, whose numerous representatives did not know their native language. Additionally, the influence of socialist ideology caused the priority of social demands against national ones. Representatives of the Galicians, released after the revolution from the Siberian camps, have joined the government, administrative and educational institutions of Ukraine. The opponents of consolidation were the Bolsheviks, who saw the prospects of unification only under the red flag. In the journals were published texts of documents, described the process of the celebration on January 22, 1919, abstracts of V. Vynnychenko's, S. Petliura's, L. Tshelsky's and V. Olesnitsky's speeches, published mottos for the necessity of the unity of the nation.

Keywords: consolidation, Act of Union, federation, UNR, ZUNR, ukrainian press of 1918—1919.

УДК 070.481(=161.2)(436.1)“1917/1918”:[94:323.272](477)“19”

Надія Кулеша

«UKRAINISCHE KORRESPONDENZ»

(ВІДЕНЬ, 1917—1918) ПРО УКРАЇНСЬКУ РЕВОЛЮЦІЮ:
ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ І СПЕЦИФІКА КОНТЕНТУ

DOI

Розглянуто комплекс матеріалів часопису «Ukrainische Korrespondenz», присвячених подіям Української революції 1917—1918 рр.; проаналізовано джерела надходження та визначено основні тематичні напрями у висвітленні інформації; встановлено коло провідних авторів публікацій зазначеної проблематики.

Ключові слова: українська, німецькомовна, російська, польська, французька преса, інформація, революційні події, українська державність, українське питання.

Вибір теми дослідження покликаний актуалізацією зацікавлення історією Української революції з нагоди її століття, зокрема

у царині журналістикознавства. Вивченню контентної проблематики, пов'язаної із відновленням української державності у 1917—1921 рр., присвячені праці С. Блавацького [1], О. Дроздовської [2], М. Комариці [3; 4] та Н. Кулеші [5]. Хоча часопис «Ukrainische Korrespondenz» упродовж п'яти років був речником офіційного українського галицького представництва у Відні, доносячи до німецькомовного читача, а також до української австрійської і німецької еміграції об'єктивну інформацію про українську історію, культуру та суспільно-політичні процеси на етнічних українських землях, поділених між Австро-Угорською та Російською імперіями, ґрунтовного дослідження проблематики висвітлення революційних подій 1917—1918 рр. у цьому авторитетному і популярному українському німецькомовному виданні не відбулося. Для заповнення виявленої прогалини маємо на меті розглянути комплекс публікацій зазначеного часопису, присвячених цим подіям, проаналізувати насамперед специфіку джерел надходження інформації до редакції видання, а також форму її подання, з'ясувати коло авторів, яким пріоритетно надавалася площа на шпальтах часопису, визначити коло тем, які найчастіше порушувалися та розкривалися при висвітленні перебігу революційних подій на теренах України.

Часопис «Ukrainische Korrespondenz» під редакцією Володимира Шиллінга-Сінгалеви́ча (видавець — Кость Левицький) був друкованим органом Головної Української Ради — міжпартійної організації, створеної для захисту інтересів українців Австро-Угорщини, — яка на початку Першої світової війни вимушена була виїхати до Відня з огляду на небезпеку окупації Львова російськими військами. Основним завданням українського часопису у Відні була пропаганда української ідеї серед німецькомовної аудиторії. Успішно виконуючи свою місію у 1914—1916 рр. п. н. «Ukrainische Korrespondenzblatt», на початку 1917 р. видання змінило свою назву, залишившись послідовним у виконанні свого програмного завдання.

Початок революційних подій на теренах Росії та підросійської України віденськими українцями був зустрінутий з ентузіазмом: «Мрія стала дійсністю! Те, що ще вчора було неможливим, сьогодні стало подією всесвітньої історії. Ми не хочемо чекати і приймаємо остаточний вердикт вже сьогодні. Події в Україні наповнюють сер-

це радістю і говорять самі за себе: теорії, розроблені слов'янськими “вченими” (Смолька¹, Брюкнер²), що українська мова — це діалект російської, що не існує українського народу, який буде безпорадним після звільнення, виявилися повітряними замками, які на наших очах зруйнувалися...» (*Die nationale und politische Wiedergeburt der Ukraine* [Національне і політичне відродження України]. 1917. Nr. 15/16 (27 April).

Зауважимо, що повідомлення про події в Україні, зокрема в Києві, редакція отримувала із майже місячним запізненням. Уся новинникарська інформація на початках революційних подій у Росії надходила через Стокгольм, «суперечливі новини отримувалися із російських партійних газет, частково від тенденційного Петербурзького телеграфного агентства, а згодом відповідним чином були оброблені іноземною пресою» (*Kalynowytsh W. Die Selbstverwaltung der Ukraine anerkannt* [Калинович В. Самоврядування України визнано]. 1917. Nr. 27/28 (25 Juli). Усі матеріали, які друкувалися в «УК», подавалися з обов'язковим посиланням на джерело. Передовсім інформація про події в Україні черпалася із київських газет «Кіевская Мысль», «Кієвлянинь», «Боротьба», «Нова Рада» та низки петербурзьких періодичних видань. Прикметною особливістю подання отриманої інформації були підбірки тематичних матеріалів з різних видань під одним конкретизуючим заголовком, переважно з коротким коментарем редакції.

Шпальти часопису рясніли заголовками матеріалів, які інформували про кроки до відновлення української державності (*Der Kujiwer Ukrainische Zentralrat* [Київська Українська Центральна Рада]. 1917. Nr. 15/16 (згідно з публікаціями новоствореного урядового часопису «Нова Рада»), про практично одностайну підтримку українського народу самостійності України (*Massenkundgebungen*

¹ Смолька Станіслав (1854—1924) — польський історик-медієвіст. У своїй книзі «*Die reussische Welt: Historisch-politische Studien*» [«Русинський світ: історико-політичні студії»] (Відень, 1916) змалював українців як неповноцінну націю, що не може претендувати на державно-політичні права, передусім на право на свою державу.

² Брюкнер Александер (1856—1939) — польський історик культури та філолог; незважаючи на те, що в своїх працях досліджував українську культуру та літературу, спілкувався з І. Франком та іншими українськими вченими, з погордою ставився до української мови, перебільшував вплив на неї польської та вважав недолугими претензії українців на самостійну державу.

des ukrainischen Volkes [Масові демонстрації українського народу]. 1917. Nr. 15/16 (у ньому, із посиланням на «Кіевскую Мысль», йшлося, зокрема, про багатотисячні демонстрації українців: у Києві 100 000 містян зібралися 29 березня на площі перед Володимирським собором; велелюдні маніфестації пройшли в Харкові (згідно з повідомленням із «Kölnische Zeitung» (Кьолн), Катеринославі («Боротьба»; Київ); Полтаві («Биржевые Вѣдомости»; Петроград) та Петрограді («День», «Речь»; Петроград).

В ессенській «Rheinisch-Westphälischen Zeitung» йшлося про «безпомилково добре організований український рух», що підтверджувався велелюдними маніфестаціями українців у Києві 25 та 27 березня 1917 р., коли понад сорокатисячна людська процесія заповнила столичні вулиці, співаючи пісню на слова Івана Франка (вірш «Каменярі»), що стала в ці дні найпопулярнішою народною піснею (Massenkundgebungen des ukrainischen Volkes [Масові демонстрації українського народу]. 1917. Nr. 15/16).

Про незабутнє враження у Петрограді про мітинг місцевих українців повідомляли газети «День» і «Речь» (Петроград), які вийшли із передовицями, що суголосно підкреслили: «...вирішення українського питання має всесвітнє значення. Світова війна, яка порушила це питання, повинна була довести до його вирішення, що задовольнило б таку чисельну кількість людей. Після мітингу понад 50-тисячна хода пройшла головними вулицями Петербурга, співаючи українські народні пісні. Очолювали процесію кубанські козаки із прапорами часів Козацької Республіки. Також українські полки, серед них і Волинський гвардійський полк, який першим долучився до революції і взагалі є найбільш улюбленим у цілій Росії, брали участь у цій демонстрації петербурзьких українців» (Massenkundgebungen des ukrainischen Volkes [Масові демонстрації українського народу]. 1917. Nr. 15/16).

Цитуючи матеріали «Kölnische Zeitung», київських газет «Кіевская Мысль» і «Кіевлянин» та петербурзьких «Биржевых Вѣдомостей», редакція емоційно піднесено повідомляла про запровадження української мови навчання у школах України (Einführung der ukrainischen Unterrichtssprache in den Schulen der Ukraine [Запровадження української мови навчання у школах України]. 1917. Nr. 15/16) та про святкове відкриття першої української гімназії у

Києві 6 квітня 1917 р. (Ein ukrainisches Gimnasium in Kyjiw [Українська гімназія у Києві]. 1917. Nr. 15/16). У справі цензури теж відбулися позитивні зміни: з посади головного цензора був звільнений професор Флоренський — прихильник відомої великоросійської теорії неповноцінності української народності — і призначений Сергій Єфремов (Ein ukrainischer Schriftsteller Zensor [Український письменник цензором]. 1917. Nr. 15/16).

На патріотичному ентузіазмі, придушуваному впродовж століть, створювалися численні українські товариства та спілки: українських акторів, студентів, інженерів і техніків, учителів середніх шкіл, і українська міліція (Die Organisation der ukrainischen Schauspieler [Організація українських акторів]; Der Verband der ukrainischen Hochschüler [Союз українських студентів]; Der Verein der ukrainischen Ingenieure und Techniker [Об'єднання українських інженерів і техніків]; Der Verband der ukrainischen Mittelschullehrer [Спілка українських вчителів середньої школи]; Ukrainische nationalmilitz in Kyjiw [Українська національна міліція в Києві]. 1917. Nr. 15/6). Долучився до українізації і церковний клір — про відновлення автокефалії української Церкви із посиланням на московське «Русское Слово» йшлося у статті «Die autonome Ukraine. Die Wiederaufrichtung der autokephalen ukrainischen Kirche in der Ukraine» [«Автономна Україна. Відновлення української автокефальної Церкви»] (1917. Nr. 21/22). Завдяки новинам зі Стокгольма (почерпнутим із газети «Кієвская Мысль») редакція повідомляла, що саме добре організований національний рух в Україні вплинув на рішення петербурзької влади дозволити започаткувати створення українського війська. Одночасно подавалася інформація зі шпальт віденської «Reichpost»: «У Києві зібралися 3000 українських солдатів, готових до відправки на фронт, але вони вирішили відмовитись підкорятися, поки не були задоволені їхні вимоги щодо національної української армії (Die ukrainische Armee [Українська армія]. 1917. Nr. 21/22).

Інформуючи про діяльність Центральної Ради та інших урядових інституцій, перебіг державотворчих процесів, редакція друкувала як матеріали власних авторів (як-от В. Калиновича, одночасно співробітника віденської «Reichspost»), так і аналітичні огляди європейської преси, насамперед німецької та австрійської, серед

яких відзначимо «Vorwärts» (Берлін), «Kölnische Volkszeitung» (Кьольн), «Arbeiter-Zeitung» (Відень), «Hamburger Nachrichten» (Гамбург), «Reichspost» (Відень). Варто зауважити, що редакції згаданих часописів із великою симпатією відгукувалися про події в Україні й подавали масштабні матеріали про історію України та її несправедливо неfortunну підпорядкованість сусідній Росії.

Поряд із питанням незалежності підросійської України ставився на порядок денний і необхідність справедливого вирішення національного питання українців Галичини, що в ґрунтовних статтях «Die galizische Autonomie» [«Галицька автономія»] (1917. Nr. 19/20), «Die Sonderstellung Galizien und die österreichische Staatsidee» [«Особливе становище Галичини та австрійська державна ідея»] (1917. Nr. 21/22), «Die Zweiteilung Galiziens» [«Дихотомія Галичини»] (1917. Nr. 24/25) аргументував редактор «УК» В. Сінгалевич, спираючись на історичні факти та статистичні дані про національно-кількісні пропорції населення регіону. Промова голови української парламентської репрезентації в Галицькому крайовому сеймі Є. Петрушевича 30 травня 1917 р., надрукована в повному обсязі, розкривала історико-етнічні аспекти доцільності створення української автономії Галичини (Staatsrechtliche Erwartung der ukrainischen parlamentarischen Vertretung [Конституційне забезпечення українського парламентського представництва]. 1917. Nr. 21/22). До слова, з промовою Є. Петрушевича на восьмому засіданні депутатів сейму від 16 червня 1917 р. читачі не змогли ознайомитися в повному обсязі, позаяк цензура «вибілила» практично увесь текст, залишивши лише вступну частину¹ (Rede des Abgeordneten Dr. Petruschewytsch [Виступ депутата д-ра Петрушевича]. 1917. Nr. 24/25).

Число від 25 липня 1917 р. вийшло із низкою матеріалів про доленосні події в Україні: Універсал Української Центральної Ради, проголошений на 2-му Військовому з'їзді («Der Aufruf des Ukrainischen Zentralrates an das ukrainische Volk» [«Заклик Української Центральної Ради до українського народу»]); про новосформований український уряд (з короткими біографічними нарисами про її керівників — М. Грушевського, В. Винниченка, С. Єфремова, С. Пет-

¹ У період Першої світової війни в Австро-Угорщині діяла жорстка військова цензура.

люри та ін.) («Die ukrainische Regierung» [«Український уряд»]) та всезагальне національне піднесення усіх верств населення («Die nationale Begeisterung in Kujiw» [«Національний ентузіазм у Києві»]) (Nr. 27/28).

Аналізуючи перебіг революційних подій в підросійській Україні та перемовин УЦР і Тимчасового уряду в Петербурзі щодо українізації війська, адміністрації і шкільництва та визнання автономії України, В. Калинович застерігав: «Historia est magistra vitae. Чи візьме Україна до уваги уроки історії і наслідуватиме приклад Польщі та Фінляндії, що лише державна самостійність є гарантією безперешкодного народного й культурного розвитку? Чи українська нація, заспокоєна петербурзькими урядовими поступками, забуде про пережиті утиски, розтоптані московитами положення Переяславського договору, продовжуватиме терпіти експлуатацію Росією природних ресурсів їхньої Природою дарованої благословенної країни? Відповідь на ці питання, які також нас, австрійських українців, зі зрозумілих причин, заторкують, дадуть уже наступні тижні» (Kalynowytsch W. Die Selbstverwaltung der Ukraine anerkannt [Калинович В. Автономію України визнано]. 1917. Nr. 27/28).

Посилаючись на російську пресу, редакція повідомляла про волевиявлення кримських татар (яких на той час нараховувалося приблизно 150 тисяч) включити Крим до складу майбутньої української держави автономною провінцією (Die Krimtataren in der Ukraine [Кримські татари в Україні]. 1917. Nr. 29).

Від Nr. 29 у часописі почали з'являтися публікації із посиланнями на Українське пресове бюро, а про його заснування йшлося у наступному номері «УК». Редакційна замітка від 18 серпня 1917 р. повідомляла про створення у Відні Українського пресового бюро (за адресою: Lammgasse 1/23), яке було покликане до життя збільшенням зацікавлення українським питанням у зв'язку з російською революцією і необхідністю точного і правдивого інформування австро-угорської преси про події в Україні та Росії, з одного боку, та події в австрійській частині України — з іншого: «Пресбюро має на меті через своїх кореспондентів у Києві, Лозанні та Стокгольмі це завдання виконати і таким чином заповнити прогалини і недоліки в інформації» (Ein ukrainisches Pressbureau in Wien [Українське пресове бюро у Відні]. 1917. Nr. 30/31).

Налагодження роботи пресового бюро дозволило ширше користатися інформацією власних кореспондентів і більше уваги приділяти аналітичним матеріалам, переважна більшість яких належала Володимиру Калиновичу, що підписував свої матеріали як повним іменем, так і криптонімами (_ytsch; k.).

Із посиленнями на Українське пресове бюро у Відні (яке отримувало останні новини через Стокгольм) «УК» інформувала про самоорганізацію українського війська: «Зростає сепаратистський рух в українських полках. Російська преса, яка надходить до Швеції, повідомляє про рух, що поширюється не лише Україною, а й московською Росією, Фінляндією і Сибіром. Таким чином утворюється нове українське військо, яке підпорядковується Президентові Української Центральної Ради Михайлові Грушевському» (Die Bildung der ukrainischen Heeres [Формування українського війська]. 1917. Nr. 30/31).

Матеріали петроградської газети «Русская Воля» інформували про те, що українські офіцери, солдати і чиновники, підпорядковані Генеральному штабу, на загальному зібранні визнали Українську Центральну Раду найвищим адміністративним органом автономної України і присягнули захищати усіма силами свободу українського народу. Одночасно з цим солдати-українці Семеновського, Ізмайловського і Єгерського полків присягнулися забезпечити втілення волевиявлення українського народу в життя (Die Pada wird als oberste Verwaltungsbehörde der Ukraine anerkannt [Рада визнана найвищим адміністративним органом України]. 1917. Nr. 30/31).

За повідомленням гельсінської «Dagens Preß», українським проголосив себе і чорноморський флот: на всіх панцерниках, крейсерах і торпедних катерах були підняті українські прапори (Die Schwatze Meer-Flotte ukrainisch! [Чорноморський флот — український!]. 1917. Nr/ 40/41).

Із посиленням на Українське пресове бюро в новинах зі Стокгольма йшлося про телеграфічне спілкування українських армійських депутатів із фінськими сепаратистами. Обидві сторони гаряче віталися навзаєм і висловлювали взаємне захоплення героїчною боротьбою обох сторін проти Росії (Finnen und Ukrainer [Фіни й українці]. 1917. Nr. 37).

За повідомленням «Робітничої Газети» (Київ), згідно з рішенням 2-го Всеукраїнського учительського з'їзду у Києві в січні 1918 р. планувалося відкриття Науково-педагогічної академії, основним завданням якої мала бути підготовка лекторів та вчителів середньої школи, проведення вищих педагогічних курсів. Редакція підкреслювала, що ця новина є доречною відповіддю краківській газеті «Czas», яка у своїх опусах критикувала український уряд через нехтування проблем вищої школи (Ukrainische wissenschaftlich-pädagogische Akademie in Kujiw [Українська науково-педагогічна академія у Києві]. 1917. Nr. 37). У новинах зі Стокгольма йшлося про заснування у Києві Української академії мистецтва з відділеннями живопису, скульптури та архітектури, статут академії розроблявся професором Павлуцьким (Ukrainische Kunstakademie in Kujiw [Українська академія мистецтв у Києві]. 1917. Nr. 37).

Події в Україні викликали хвилю публікацій у європейській пресі, аналізуючи які, редакція «УК» подавала статті про перспективи незалежної України на світовій політичній арені, зокрема у висвітленні французької (Das Interesse Frankreich und der Schweiz an einer unabhängigen Ukraine [Зацікавленість Франції та Швейцарії в незалежній Україні]. 1917. Nr. 30/31) та німецької (Das Interesse des deutschen Volkes an einer zweckmäßigen Lösung der ukrainischen Frage [Зацікавлення німецького народу доцільним вирішенням українського питання]. 1917. Nr. 44/45) преси.

Оскільки заборона доступу української преси на територію Франції і навіть згадування понять «Україна» та «український» на знак солідарності із союзником Росією була знята лише з початком революційних подій в Російській імперії, французька преса не була активно задіяна як джерело інформації для редакції «УК» щодо висвітлення українського питання. Повідомляючи про зростання зацікавлення у Франції українським питанням, редакція проілюструвала ставлення до нього в цій країні, посилалась на статтю «Le réveil d'une grande nation» [«Пробудження великої нації»] французького журналіста Е. Привата (E. Privat) у політичному тижневику «La Nation», в якій автор залишив відкритим питання про те, «чи повинна Україна, яка проявила таку дивовижну національну силу, відірватися від Росії та стати незалежною, чи, радше, вступити у союз із Росією» (Das Interesse Frankreich und der Schweiz an

einer unabhängigen Ukraine [Зацікавленість Франції та Швейцарії в незалежній Україні]. 1917. Nr. 30/31).

Занепокоєння ставленням французьких політичних кіл до українського питання висловив у своїй статті про український національний рух у паризькому журналі «Information de Paris» відомий французький журналіст Жан Пелісьє, який супроводжував французького посланника Джозефа Нулленса в поїзді до Росії. Автор наголошував, що у Франції до цієї «проблеми» ставляться спокійно, розглядаючи її з точки зору внутрішньої анархії в Росії. Ж. Пелісьє застерігав політичні та дипломатичні кола Франції, що вперте заперечення чи неправильне розуміння українського питання призведе до фатальної помилки, якщо не відкинути забобони й оману на високому державному рівні: «Варто ретельно обміркувати позицію Франції щодо нової української держави. Хочемо ми цього чи ні, Україна стане історичною, географічною і соціальною дійсністю» (Pélissier über die ukrainische Frage [Пелісьє про українське питання]. 1917. Nr. 34/35).

При розгляді питання добору «УК» інформації про революційні події в Україні серед матеріалів чужоземної преси впадає у вічі відсутність посилянь на пресу польську. Пояснювалося це тим, що редакція реалізувала свої принципи донесення до читачів достовірної інформації, яку вона отримувала завдяки саме російській пресі та кільком українським щоденним газетам. Позиція ж польської преси, наголошувала редакція «УК», полягала у невтомному веденні пропаганди проти позитивного вирішення українського питання, оскільки впродовж років подавала його як цілком розв'язане: «Світова війна принесла дуже неприємний сюрприз попереднім “захисникам” українців. Раптом українське питання, вже подане як врегульоване, постає у всьому його масштабі. Дивовижна масова акція 40 мільйонів сильних людей за власну національність, яку навіть пресорган російських націоналістів зафіксував як явище, що перевершило найсміливіші сподівання, виявило презирство та зневагу в польських газетах Галичини. Настійні речі заперечують або навмисно спотворюють, вражаючи за масовістю український рух описується як штучний, а лідерів руху принижують і висміюють. Польська преса у непритомному гніві, на чолі з краківським “Czas’ом”, не вагаючись, придумує “власні доповіді

зі Стокгольма”, щоб надати більше достовірності наклепам проти українського народу» (Aus der politischen Tageschronik. Haß und Verblendung [Із політичної хроніки дня. Ненависть і марення]. 1917. Nr. 36). Подальші згадки матеріалів польської преси (зокрема часописів «Wiedenski kuryer polski» (Відень), «Nowa Reforma» (Краків), «Dziennik Kijowski» (Київ) про державотворчі процеси в Україні лише констатували занепокоєння Польщі щодо вирішення питання приєднання чи неприєднання етнічних українських земель (Холмщини, Підляшшя, Волині, заселених переважаючою більшістю українського населення, та української частини Галичини) до української держави.

Натомість надзвичайна зацікавленість розвитком подій в Україні нотувалася в матеріалах німецької преси, з якої редакція реферила чи цитувала статті іменитих німецьких публіцистів.

У передруку статті Пауля Рорбаха «Wo stehen wir?» [«Де ми стоїмо?»] із тижневика «Deutsche Politik», де аналізувалися перспективи німецького наступу на Сході, акцентувалося особливої ваги вирішення українського питання, яке, своєю чергою, було тісно пов'язане з польським питанням. Автор наголошував: «Україна для нас важливіша, ніж Польща! Яким потужним є український рух проти Великої Росії, з кожним днем стає все очевидніше, ще раз доводячи, що українське питання є центральним питанням російського майбутнього» (Aus den Stimmen der deutschen Presse [З голосів німецької преси]. 1917. Nr. 30/31).

Аналізуючи відвічні протилежності між Україною та Московією, що підкреслювалися кардинальними відмінностями ведення сільського господарства, військовою самоорганізацією, розвиненою ще від середніх віків літературою і не порівняно вищою культурою України загалом супроти Росії, В. Шрайберт [W. Schreibert] у «Kölnische Volkszeitung» нагадував про те, як царська Росія, нехтуючи і перекреслюючи умови Переяславського договору, згідно з яким Україна мала утримуватися під суверенною владою вільно обраного гетьмана, з власним військом, адміністрацією, юриспруденцією, скарбницею та правом на міжнародні комунікації, — «якщо тільки дії не будуть спрямовані проти Москви. Однак одразу пролунав відомий російський заклик до згвалтування», і після жорстокої боротьби упродовж століть царська Росія поступово позба-

вила Україну усіх прав незалежної держави. Однак, незважаючи на всі жахливі утиски і заборони всього українського, український народ продемонстрував послідовність у прагненні відновити свою незалежність. «Сподіваємось, він тепер може розірвати ланцюги. Кращого моменту він не знайде», — резюмував автор (*Stimmen der deutschen Presse* [Голоси німецької преси]. 1917. Nr. 15/16).

Розглядаючи можливі запобіжні заходи проти «російської небезпеки», яка підкотилася до європейських кордонів, фельдлейтенант Отто фон Герстнер вбачав найкращим способом послабити Росію і відвернути загрозу від Центральної Європи у звільненні пригноблених західних народів Російської імперії. І якщо втрата Росією Польщі, балтійських держав і Фінляндії не особливо відчутно вплинула би на імперські потуги Московії, то відновлення незалежності України з її людськими, природними та економічними ресурсами завдало б російському колосу непоправної втрати. Звільнення з-під російського панування польського, фінського та балтійських народів не викликало в автора сумнівів, а його спостереження за українським народом упродовж світової війни та останніх подій вселяли великі надії: «Це гарантується сильною національною свідомістю українців, у яких пробуджується пам'ять про колись могутню Українську державу на березі Дніпра, яку поховали в 1709 р. у Полтавській битві» (*Gerstner O., v. Das neue Russland und die ukrainische Frage* [Герстнер О., ф. Нова Росія та українське питання]. 1917. Nr. 15/16).

У той час, як німецькі політики вважали, що утвердження самостійності української держави остаточно розв'яже питання російської загрози для європейського континенту, і радо вітали створення української незалежної держави, позиція українських очільників щодо самоідентифікації на той час (серпень 1917 р.) формувалася з орієнтацією на Москву. Із новин, отриманих від Українського пресового бюро в Лозанні, редакція сповіщала, що «наразі Україна не має наміру розлучатися з Росією. У своїй останній промові український Генеральний секретар пояснив, що українське міністерство наразі є лише адміністративним органом з питань України. Однак, якщо б в Росії здобула перевагу анархія, зміна ситуації в Україні могла б відбутися, оскільки, за висловом В. Винниченка, “коли горить дім, треба рятувати те, що ще можна

врятувати”» (Der ukrainische Ministerpräsident über die russische Anarchie [Український прем’єр-міністр про анархію в Росії]. 1917. Nr. 30/31).

З огляду на тодішні події в Україні, в якій після прийняття III Універсалу було проголошено Українську Народну Республіку з власним національним урядом, однак у федеративному зв’язку з Російською Республікою, 10 листопада 1917 р. редакція «УК» запропонувала анкету з проханням висловити свою думку щодо придатного вирішення українського питання в Австро-Угорщині та Росії декількох видатних німецьких особистостей. У результаті було отримано відповідь від 30 політичних діячів та науковців, серед яких: таємний радник уряду професор Фрідріх Аеребое (Fridrich Aereboe), фельдмаршал-лейтенант Отто фон Герстнер (Otto von Gerstner), таємний радник професор Р. Ойкен (R. Euken), міністр Отто фон Гентінг (Otto von Henting), редактор Йозеф Лямпрехт (Josef Lamprecht), головний редактор часопису «Russischen Boten» Мейєр-Нейденгаєн (Meyer-Neudenhagen), доктор Пауль Рорбах (Dr. Paul Rohrbach), таємний урядовий радник професор Шіман (Prof. Schieman), видавець «Osteuropäische Zukunft» доктор Ф. Шупп (Dr. F. Schupp), дійсний радник Курд фон Штранц (Kurd von Stranz) (Das Interesse des deutschen Volkes an einer zweckmäßigen Lösung der ukrainischen Frage [Інтереси німецького народу щодо практичного розв’язання українського питання]. 1917. Nr. 44/45). Впродовж кількох чисел в газеті була надрукована частина цих анкетованих відповідей.

Так, професор Фрідріх Аеребое високо оцінював інтелектуальні здібності українського народу, які, однак, не можуть розвиватися під гнітом великоросів: «Європейським культурним завданням є створення вільного шляху для цього розвитку. Природні умови для цього надзвичайно сприятливі, адже Україна є фактичною скарбницею колишньої Російської імперії. Вугільно-залізни та марганцеві руди Донецького басейну забезпечують велике промислове майбутнє для України, коли воно пов’язане із західноєвропейською культурою. Родючі чорноземи України роблять її одним із найбільш родючих регіонів у світі. Якщо великоруське ярмо впаде назавжди, в Україні швидко виникне потужний центр європейської культури» (Das Interesse des deutschen Volkes an einer zweckmäßigen

Lösung der ukrainischen Frage [Інтереси німецького народу щодо практичного розв'язання українського питання]. 1917. Nr. 40/41).

Редактор віденської газети «Reichpost» Ернст Каутський вважав, що «українське питання є вирішальним не лише для розширення старої кайзерівської австрійської імперії, а насамперед для боротьби за інтелектуальний розвиток націй Європи, оскільки Україна, у своєму потужному піднесенні до свого рівноправного місця серед культурних народів Європи, показує та розгортає ті внутрішні духовні сили, які будуть домінувати в суспільному житті тих народів після світової війни, які саме цій світовій війні завдячують своєму воскресінню». Політичний редактор «Europäischen Staats- und Wirtschafts-Zeitung» (Берлін) А. Яффе (A. Jaffe) підкреслював повну узгодженість німецьких і українських інтересів та необхідність забезпечити умови для реалізації українських національних прагнень в етнічних межах: «З німецької точки зору ми можемо прийняти повну незалежність України, а також її вирішальний вплив у федеральному цілому Росії» (Das Interesse des deutschen Volkes an einer zweckmäßigen Lösung der ukrainischen Frage [Інтереси німецького народу щодо практичного розв'язання українського питання]. 1917. Nr. 44/45).

Не зупиняючись на повідомленнях про події державотворення у Великій Україні початку 1918 р., що більшою мірою аналізувалися власними авторами «УК», які підверстували до київських подій можливі зміни подальшої долі українських етнічних земель Галичини, згадаємо важливу віху Української революції — початки творення Української Держави гетьмана П. Скоропадського, відображену через призму чужої преси.

Про чергову зміну влади в Києві «УК» повідомляла традиційно із запізненням на два тижні (26 квітня 1918 р.), посилаючись на газету «Arbeiter-Zeitung», яка, своєю чергою, передруковувала офіційну українську інформацію, отриману редакцією газети «Vorwärts»: «...будівля Української Центральної Ради була оточена людьми у військовій уніформі німецьких офіцерів та солдатів, а члени Центральної ради та Уряду були заарештовані... Протест Президента Грушевського проти арешту членів парламенту в парламентській будівлі було зневажено. Більше того, щодо професора Грушевського була застована груба сила. Під час обшуку у профе-

сора Грушевського було вилучено усі приватні рукописи та документи Центральної ради. Обшук тривав три з половиною години...» (Der Sturz der Rada [Падіння Ради]. 1918. Nr. 18/19).

Наступні повідомлення з Києва інформували про з'їзд тисяч селян з усієї України, на якому була висловлена недовіра щодо загальної політики дощогочасного уряду та підтримано закриття Центральної Ради і відставку уряду. Натомість генерал П. Скоропадський був проголошений Гетьманом, який при величезній кількості народу був відпроваджений на Софіївську площу, де після благословення священства склав урочисту обітницю (Der Hergang der Umwälzung [Перебіг перевороту]. 1918. Nr. 18/19).

У передостанньому числі «УК» було надруковано статтю Олександра Саліковського¹, який проаналізував процес еволюції ставлення української соціалістичної преси щодо ідеї федерації України з Росією, який трансформувався від повної непопулярності ідеї національної незалежності до трактування будь-якої згадки про союз із Росією як зради батьківщини. «І відповідь на це питання одна: більшовики. Власне в цьому полягає суть цієї справи. Більшовики узаконили федерацію на своєму прапорі, більшовицькі банди наскрізь наповнили Україну, щоб чітко встановити ненаситний централізм зловмисників, вони затьмарили і дискредитували ідею братерської федерації народів Росії» (Salikowskyj A. Die Kriese der Föderationsidee in der Ukraine [Криза ідеї федерації в Україні]. 1918. Nr. 20/21).

Серед актуальних для сьогодення згадаємо ще опубліковану в «УК» ноту Міністерства закордонних справ Української Держави до німецького посла барона Мумма про те, що «об'єднання півострова Крим з Українською Державою розглядається як абсолютно необхідне, оскільки Крим економічно, політично і етнографічно щільно пов'язаний з Україною». Новий український уряд вважав, що необхідно відредагувати декларацію III Універсалу Української Центральної Ради, де до складу України включалася лише Таврія. Серед інших територій, які необхідно було розглянути щодо входження до складу України, згадувалися етнічні українські землі з

---

¹ Очевидно, це зреферований матеріал на базі циклу статей О. Саліковського «Криза федеративної ідеї на Україні», опублікованого в газеті «Нова Рада» (Київ, червень 1918 р.).

абсолютним переважанням українського населення: частини Курської та Воронезької губерній, область Війська Донського і Бессарабії (Zur Krimfrage [До питання про Крим]. 1918. №. 20/21).

Власне на етапі творення Української Держави Гетьмана П. Скоропадського часопис «УК» припинив свій вихід. Навесні 1918 р. видавництво «УК» зіткнулося зі значними фінансовими труднощами, нестача в друкарнях паперу призвела до випуску здвоєних чисел із щораз більшим інтервалом, поки врешті на п'ятому році існування часопису не зупинилося 23 липня 1918 р.

Отже, проаналізувавши матеріали часопису «Ukrainische Korrespondenz» про Українську революцію 1917—1918 рр., висновковуємо: для об'єктивного ознайомлення читачів з подіями в Україні редакція використовувала інформацію української, російської, європейської преси та власні аналітичні матеріали. На початках довелося послуговуватися лише запозиченою інформацією, оскільки Українське пресове бюро було створено у серпні 1917 р., і лише від того часу редакція могла використовувати матеріали власних кореспондентів. Прикметною була оцінка преси найближчих сусідів України в поданні інформації про українські революційні події: редакція прихильно ставилася до інформації, отриманої з російської офіційної та партійної преси, яку вона вважала об'єктивною; натомість матеріали польської преси класифікувалися як недостовірні, упереджені і часто вигадані. Найбільш зацікавленою і доброзичливою щодо вирішення українського питання виявилася німецька преса, з якої, до речі, редакція черпала чи не найбільше аналітичних матеріалів стосовно цієї проблеми. Незначний сегмент серед чужоземних часописів як джерельних у висвітленні питання Української революції належав французькій пресі, оскільки в ній було накладено табу навіть на поняття «Україна», і зростання зацікавленості українським питанням у Франції сталося лише з початком революційних подій в Росії. Поодинокими були звертання до публікацій фінської преси. Щодо матеріалів про означені події, які подавалися редакцією, характерними були групування інформаційних текстів певної тематики під спільним заголовком, переважно з коментарем редакції. «Новинникарська» інформація надходила до редакції зі значним запізненням, власні аналітичні матеріали цієї тематики переважно належали перу В. Калиновича. Інформація про перебіг

подій в Україні, зміни в суспільно-політичному житті країни сусідувала з обґрунтуванням історичних передумов необхідності цих змін. Публікації про українське питання у зв'язку з революційними подіями в Російській імперії і в підросійській Україні, почерпнуті з німецькомовної преси авторства австрійських та німецьких діячів політики та науки, переважно стосувалися історичних аспектів української історії і прогностики вирішення розбудови державності. Матеріали російської преси, які републікувалися на шпальтах видання, торкалися винятково констатації перебігу подій. Оскільки часопис був друкованим органом Головної Української Ради, то основний масив публікацій висвітлював проблематику українського питання на теренах Східної Галичини, розглядаючи революційні зміни у Великій Україні каталізатором його позитивного вирішення і в Україні півдавстрійській.

1. *Блавацький С.* Фреймінг єврейських погромів на українських теренах кризь призму української іншомовної преси в Європі (1919—1920 рр.) // Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства. Львів, 2019. Вип. 9(27). С. 87—112.
2. *Дроздовська О.* Українська преса на Зеленому Клині й у Маньчжурії 1917—1921 рр.: історія функціонування та особистості // Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства. Львів, 2017. Вип. 7(25). С. 18—65.
3. *Комариця М.* Листопадовий дискурс у галицькій міжвоєнній пресі // Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства. Львів, 2018. Вип. 8(26). С. 99—118.
4. *Комариця М.* Мовні дискусії у пресі доби Української революції: факти, інтерпретації, контексти // Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства. Львів, 2017. Вип. 7(25). С. 129—152.
5. *Кулеша Н.* Журнал «Die Ukraine» (Берлін, 1918—1926 рр.): українське питання у дискурсі німецьких прихильників України // Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства. Львів, 2018. Вип. 8(26). С. 118—149.

References

1. Blavatsky, S. (2019). Freimynh yevreiskykh pohromiv na ukrainskykh terenakh kriz pryзму ukrainsoi inshomovnoi presy v Yevropi (1919—1920 rr.) [The framing of the Jewish pogroms upon the Ukrainian terrains via a prism of the Ukrainian foreign-language press in Europe], *Zbirnyk*

- prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva*, Lviv, vyp. 9(27), s. 87—112. (in Ukr.).
2. Drozdovska, O. (2017). Ukrainiska presa na Zelenomu Klyni y u Manchzhurii 1917—1921 rr.: istoriia funktsionuvannia ta osobystosti [The Ukrainian press in the Zelenyi Klyn (Green Ukraine (Green Wedge) and Manchuria 1917—1921s: a history of functioning and peculiarities], *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva*, Lviv, vyp. 7(25), s. 18—65. (in Ukr.).
  3. Komarytsia, M. (2018). Lystopadovyi dyskurs u halytskii mizhvoiennii presi [«November Discourse» in the Galician interwar press], *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva*, Lviv, vyp. 8(26), s. 99—118. (in Ukr.).
  4. Komarytsia, M. (2017). Movni diskusii u presi doby Ukrainskoi revoliutsii: fakty, interpretatsii, konteksty [The language discussions in the press of the Ukrainian Revolution epoch: facts, interpretations, contexts], *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva*, Lviv, vyp. 7(25), s. 129—152. (in Ukr.).
  5. Kulesha, N. (2018). Zhurnal «Die Ukraine» (Berlin, 1918—1926 rr.): ukrainske pytannia u dyskursi nimetskykh prykhylnykiv Ukrainy [The magazine «Die Ukraine» (Berlin, 1918—1926): the Ukrainian question in the discourse of the German supporters of Ukraine], *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva*, Lviv, vyp. 8(26), s. 118—149. (in Ukr.).

Nadiia Kulesha

«UKRAINISCHE KORRESPONDENZ» (VIENNA, 1917—
1918) ABOUT THE UKRAINIAN REVOLUTION:
SOURCES OF INFORMATION
AND SPECIFICS OF CONTENT

The article studies the problems of covering the revolutionary developments of 1917—1918s in Ukraine in the Ukrainian influential German-language magazine «*Ukrainische Korrespondenz*». Established and issued by the Main Ukrainian Rada, it actively reacted to the revolutionary transformations in the Russian Empire in 1917. It primarily covered processes of state changes in the Great (Russian-controlled) Ukraine, specifically the Ukrainian Revolution of 1917—1921s. «*Ukrainische Korrespondenz*» aimed to familiarize readers with these developments. Its editors used as sources information of the Ukrainian,

Russian, the digest of the West European press, as well as own analytical materials. At first, it had to use borrowed informations, because the Ukrainian Press Bureau was established in Vienna only in August 1917. At that time the editors of the magazine were able to use materials of its own correspondents. In reporting the Ukrainian Revolution the editorial office preferred materials received from the Russian officials and the party press, which it considered objective. On the contrary, the materials from the Polish press were considered as unreliable, biased, and even fabricated. Most analytical materials regarding the solution of the Ukrainian cause, the editors drew from the German press. The latter was most interested in a positive outcome of the Ukrainian nation-state aspirations. A minor segment among the foreign press publications as a source in coverage of the issue of the Ukrainian Revolution was the French press. This could be explained by that the concept of «Ukraine» was a taboo in France at that time. The growing interest to the Ukrainian question in France happened only with the beginning of the revolutionary events in Russia. News has been received with a considerable delay, its own analytical materials on this topic mainly belonged to V. Kalynovych. The information about the course of developments in Ukraine, changes in social and political life of the country coexisted with a justification of historical background necessary for these changes. Publications on the Ukrainian question relating to the revolutionary events in the Russian Empire and in the Russian Ukraine were gleaned by the German press authorship. The Austrian and German statesmen, political figures, as well as scholars focused on historical aspects of the Ukrainian history and predicted decisions for the development of the Ukrainian state. Materials of the Russian press, reprinted on the pages of the magazine, focused exclusively on clarifying a flow of developments. The bulk of publications of «*Die Ukraine*» covered issues of the Ukrainian question on the territory of the Eastern Galicia. They illuminated the revolutionary changes in the Great Ukraine, and considered it as a catalyst for positive nation-state decisions in the Western Ukraine.

Keywords: Ukrainian, «Ukrainische Korrespondenz», German-speaking, Russian, Polish, French press, information, revolutionary events, Ukrainian statehood, Ukrainian question.